

Nr 62

Utlåtande i anledning av motion om ökat inflytande i företagen för samhället och de anställda.

I motionen II: 968 av herr *Svensson* i Eskilstuna *m. fl.* hemställes att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att frågan om införande av en bolagsmodell av i motionen skisserat slag — företag utan ägare — blir föremål för snar utredning.

Utskottet har inhämtat remissyttranden över motionen från Kooperativa förbundet (KF), Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges lantbruksförbund (SL) och Tjänstemännens centralorganisation (TCO). Yttrandena inkom i april månad.

Motionen

Inledningsvis hänvisas i motionen till de överväganden rörande behovet av samråd mellan samhället och näringslivet som utgjort bakgrund för tillkallandet av den s. k. samarbetsutredningen. Denna utredning kommer, anför motionärerna, att ge grunden för en debatt om konkreta åtgärder för att tillgodose kraven på en förbättrad insyn i skötseln av och beslutsprocessen i företagen. Det finns emellertid anledning att i anslutning härtill konkretisera tanken på en företagsmodell i vilken även andra intressentgrupper än aktieägarna skall få inflytande på ledningen. Tanken anknyter, säger motionärerna, nära till en företagsform som Ernst Wigforss skisserat under beteckningen »samhällsföretag utan ägare». Enligt detta förslag skulle aktieägarna, samhället och löntagarna få vardera en tredjedel av rösterna på bolagsstämman. Med ett sådant system skulle, anser motionärerna, många av problemen med dubbla lojaliteter för såväl de anställda som företagsledningen kunna lösas och utsikterna till en mera oreserverad samverkan mellan dessa grupper öka. Företagen skulle närmast bli stiftelser utan ägare och ledningens uppgift skulle bli att förvalta en del av landets produktiva tillgångar.

Remissyttrandena

Svenska arbetsgivareföreningen avstyrker den i motionen föreslagna utredningen. *SAF* hänvisar härvid bl. a. till den verksamhet i fråga om förbihang till riksdagens protokoll 1970. 8 saml. Nr 62

djupat samarbete mellan företagen och de anställda som pågår eller introduceras vid företagen och framhåller vikten av att denna inte styrs eller hämmas genom införande av statliga regleringar av olika slag. Behovet av för det enskilda företaget särskilt anpassade samarbetsformer säges vara utomordentligt påtagligt. På denna punkt hänvisar SAF till gällande avtal om företagsnämnder. SAF uppger vidare att efter beslut av det för SAF, LO och TCO gemensamma utvecklingsrådet genomförs eller planeras försöksverksamhet med nya former för fördjupad företagsdemokrati. Denna försöksverksamhet bygger på att samarbetsformerna utvecklas inom företaget. Den kommer till viss del att följas särskilt ingående under medverkan av forskare och konsulter. För annan försöksverksamhet utvecklar rådet särskilda metoder för en utvärdering av resultaten i fortlöpande kontakt med arbetsgivar- och arbetstagarförbunden och med företagen.

Landsorganisationen i Sverige säger sig dela motionärernas grundläggande syn på företagen som bärare av en rad viktiga samhällsfunktioner, vilket motiverar en utbyggnad av samhällets och de anställdas möjligheter till insyn i och inflytande på företagets förvaltning. Beträffande förslag i detta syfte hänvisar LO till samarbetsutredningen. Vidare arbetar en intern programkommitté inom LO med att precisera fackföreningsrörelsens anspråk i fråga om de anställdas insyn och inflytande i företagen. Ett förslag i dessa frågor avses år 1971 presenteras för LO:s kongress.

Den av motionärerna skisserade nya bolagsformen betecknar LO som ett uppslag bland flera tänkbara former för samhällets och de anställdas utkrävande av ansvar för företagets förvaltning, vilket bör provas tillsammans med andra förslag till lösningar på längre sikt. LO anser det inte möjligt att för närvarande ha någon uppfattning om den föreslagna bolagsmodellen. LO säger sig dock kunna tillstyrka en utredning eller undersökning i syfte att genomföra ett begränsat antal praktiska försök eller experiment med denna och eventuellt andra bolagsformer med ett ökat inflytande för anställda och samhälle.

Tjänstemännens centralorganisation hänvisar i sitt yttrande bl. a. till samarbetsutredningen och anför vidare:

Förslaget om att inrätta en ny företagsform, där makten delas lika mellan kapitalägare, samhälle och anställda ter sig onekligen intressant och kunde måhända vara värt att provas. En sådan modell skulle dock inte vara hell problemfri och i varje fall inte lösa frågan om de anställdas inflytande i företagen. De argument motionärerna i övrigt anför i frågan är knappast heller av den art att de kan utgöra grund för en ny utredning. Vidare förväntas aktiebolagsutredningen inom kort framlägga förslag till ny lag om aktiebolag. Det torde vara lämpligt att avvakta förslagen från de här bägge nämnda utredningarna innan någon ny utredning tillsätts. TCO finner således ingen anledning att bifalla motionärernas hemställan.

Sveriges akademikers centralorganisation avstår från att ta ställning till behovet av en utredning angående samhällets inflytande i företagen men tillstyrker en utredning om införande av bolagsmodeller med representation för de anställda i företagens styrelser.

Kooperativa förbundet formulerar sitt ställningstagande på följande sätt:

Kooperativa förbundet delar motionärernas uppfattning att företagen bör ses som bärare av viktiga samhällsfunktioner. Frågorna om information och samråd mellan olika intressenter i företagen liksom också frågan om intressenternas formella inflytande måste därför bedömas som väsentliga. Med hänsyn till den av motionärerna nämnda utredningen om ökad insyn i näringslivet finner emellertid Kooperativa förbundet det lämpligt att avvakta resultatet av denna utredning innan beslut fattas om utredning av nya företagsformer.

Sveriges lantbruksförbund säger sig ha granskat motionärernas förslag huvudsakligen från producentkooperativ synpunkt. SL konstaterar att det kooperativa företaget är en fortsättning av medlemmarnas privata verksamhet som producenter eller konsumenter. De investeringar som exempelvis lantbrukaren gör i den ekonomiska föreningen i form av insatsamorteringar är i princip av samma slag som investeringarna i den egna gården. Insatserna är med andra ord ingen kapitalplacering utan en investering som medlemmen gör för att kunna utnyttja föreningen och som återbetalas när han ej längre behöver föreningen.

SL anför vidare, att aktiebolagsformen av olika praktiska skäl utnyttjas inom föreningsrörelsen men anser inte att detta på något sätt ändrar den kooperativa karaktären hos företaget.

SL drar av det anförda slutsatsen att den företagsform som skisseras i motionen inte är tillämplig inom Kooperationen med den innebörd begreppet Kooperation hittills haft. Om den blev den enda möjliga formen för kollektivt företagande skulle, anser SL, det instrument för intressesamverkan som Kooperationen utgör för lantbruket försvinna.

Av motionen framgår inte, uttalar SL vidare, om den föreslagna företagsformen avses vara enbart ett alternativ till övriga former eller om den avses ersätta dessa. I det förra fallet blir frågan vilken attraktionskraft den under lika konkurrensvillkor har att dra till sig kapital från sparare. Det finns emellertid enligt SL en risk för att andra företagsformer inte ges lika villkor. Vissa formuleringar i motionen anses kunna tyda på detta. Sammanfattningsvis uttalar SL:

Om därför en utredning kommer till stånd, får den inte som föreslagits i motionen bli en utredning om införande av en bolagsmodell av skisserat slag utan en förutsättningslös prövning av förutsättningarna och möjligheterna för en sådan företagsform som alternativ till andra under fri och lika konkurrens med dessa.

Samarbetsutredningen

I ett betänkande »Företag och Samhälle» (SOU 1970: 41) har samarbetsutredningen detta år framlagt förslag till åtgärder i syfte att förbättra informationsutbytet och samarbetet mellan samhälle och företag. Separat har utredningen redovisat hearings med företrädare för samhällsorgan, företag, löntagarorganisationer, politiska partier m. fl. (SOU 1970: 42). Dessa betänkanden remissbehandlas f. n.

Utredningen har bl. a. haft i uppdrag att pröva frågan om representation för det allmänna i företagens styrelser. Utredningen diskuterar olika motiv för och synpunkter på frågan om styrelserepresentation för löntagarna och för samhället. Som allmän utgångspunkt anges att företagets relationer till de inom företaget verksamma och till omvärlden kan beskrivas som ett spel mellan olika intressenter, i första hand ägarna, det allmänna och de anställda. Detta synsätt, som i sina principiella huvuddrag kan spåras långt tillbaka, har, anför utredningen, särskilt under 1960-talet gått igen i debattinlägg från såväl arbetsgiversidan som arbetstagersidan och kan sägas vara tämligen allmänt accepterat. Det kontrasterar emellertid enligt utredningens uppfattning på ett ganska avgörande sätt mot den uppläggningslagstiftningen har. Denna kan sägas vara inriktad på endast en av de nämnda intressentgrupperna, nämligen ägarna. Utredningen konstaterar att även om den mera vidsträckta synen på intressefördelningen legat till grund för vissa av dess förslag, skulle ett förverkligande av denna syn vara en utomordentligt komplicerad och omfattande uppgift, som legat utanför ramen för dess uppdrag. Förutsättningarna för en sådan omarbetning av gällande aktiebolagslag och annan närbesläktad associationsrätt i syfte att mera konsekvent tillgodose den redovisade synen på intressefördelningen bör dock, anser utredningen, klarläggas. En representation i styrelser enbart för samhället kan enligt utredningen ha både positiva och negativa konsekvenser, vilka i avsaknad av närmare erfarenheter är svåra att värdera. Mot bl. a. denna bakgrund föreslås en försöksverksamhet, som innebär att Kungl. Maj:t skall få rätt att under en femårig försöksperiod utse en styrelseledamot i vart och ett av högst tjugo aktiebolag. Bland dessa bolag bör enligt utredningen ingå ett antal affärsbankerna närstående holding- och investmentbolag. Uppgiften för dessa styrelseledamöter skulle främst vara att tillföra styrelsen samhällseliga synpunkter på uppkommande frågor. Utredningen föreslår vidare att Kungl. Maj:t skall få rätt att utse en styrelseledamot i allmännyttiga stiftelser med tillgångar som överstiger fem miljoner kronor.

Under en femårig försöksperiod skulle enligt utredningens förslag Kungl. Maj:t även få rätt att utse en revisor i högst tjugo aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Utredningen presenterar vidare ett förslag till ett system för information

och samarbete mellan företag samt regionala och kommunala organ. Enligt detta skall företag och arbetsställen två gånger per år till länsstyrelsen lämna uppgifter om huvudtendenserna i företagets väntade ekonomiska utveckling och om planerade förändringar i fråga om produktion, sysselsättning och investeringar under de närmaste åren. Uppgifterna skall sedan delges berörda kommunala och regionala statliga organ för att ligga till grund för direkta överläggningar mellan dessa och företagen. På motsvarande sätt föreslås dessa samhällsorgan bli ålagda att minst en gång om året informera alla företag med mer än 50 anställda om kommunal och regional planering av betydelse för företagen. Kommunstyrelse och företag föreslås vidare få rätt att begära överläggningar i frågor av väsentlig betydelse för någondera parten. Vid vissa sådana överläggningar föreslås även de anställda vid berörda företag bli representerade.

Slutligen framlägger utredningen ett förslag till lagstiftning med särskilda redovisningsbestämmelser för större aktiebolag och ekonomiska föreningar. Syftet härmed är att i vissa avseenden skärpa kraven på dessa företags offentliga redovisning.

Utskottet

Frågan om förutsättningarna för och möjligheterna till inflytande i bolag och stiftelser för olika grupper av intressenter har sedan länge diskuterats och har på senare år även blivit föremål för utrednings- och försöksverksamhet bl. a. i arbetsmarknadsparternas regi. I den nu behandlade motionen aktualiseras en lösning, enligt vilken förutom aktieägarna även samhället lokalt och de anställda skulle få inflytande på företagets ledning genom styrelserepresentation på lika villkor som dessa. Motionärerna begär att frågan om införande av en sådan företagsmodell skall utredas.

Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över motionen har ställt sig avvisande till utredningskravet. De har bl. a. ansett samarbetsutredningens förslag böra avvaktas och hänvisat till den försöksverksamhet med nya former för fördjupad företagsdemokrati som pågår eller förbereds. SACO har dock tillstyrkt en utredning om införande av företagsmodeller med styrelserepresentation för de anställda, och LO har sagt sig kunna tillstyrka en utredning i syfte att genomföra ett begränsat antal praktiska försök med den av motionärerna föreslagna modellen och eventuellt andra företagsformer med ökat inflytande för samhället och för de anställda.

Genom samarbetsutredningen har den av motionärerna angivna synen på intressefördelningen blivit ytterligare belyst. Ett förverkligande av denna syn skulle bl. a. kräva en betydande omarbetning av gällande associationsrättsliga lagstiftning. Att förbereda en sådan har legat utanför utredningens uppdrag.

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att olika uppslag i syfte att

befrämja en eftersträvad fördjupning av den ekonomiska demokratin prövas. Detta bör gälla även det i motionen redovisade förslaget. Utskottet anser i likhet med LO att det för närvarande inte är möjligt att ta ställning till den föreslagna företagsmodellen. Denna får ses som ett uppslag bland andra. Med hänsyn till att samarbetsutredningen diskuterat en intressesyn på företagen, vilken nära överensstämmer med motionärernas, dock utan att närmare utreda den, bör den nämnda företagsmodellen bli föremål för överväganden i samband med att utredningens förslag och remissyttrandena häröver bereds inom Kungl. Maj:ts kansli. Dessa överväganden bör, om så erfordras, fullföljas genom en särskild parlamentarisk utredning. Möjligheterna till en försöksverksamhet, gärna i de statliga bolagen, med olika former av intresserepresentation bör också tas till vara.

Utskottet hemställer

att riksdagen i anledning av motionen II: 968 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 10 november 1970

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (m), Nils Theodor Larsson (cp), Lundin (s), Annerås (fp) och Brundin (m);

från andra kammaren: herrar Regnéll (m), Hagnell (s), Franzén i Motala (s), Börjesson i Glömminge (cp), Fridolfsson i Rödeby (s), Löfgren (fp), Stridsman (cp) och Svensson i Eskilstuna (s).